

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
2023 ОНЫ ХАВРЫН ЭЭЛЖИТ ЧУУЛГАН

2023 ОНЫ 6 ДУГААР САРЫН 27-НЫ ӨДӨР, МЯГМАР ГАРАГ

ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛ
НИЙГМИЙН БОДЛОГЫН БАЙНГЫН ХОРООНЫ

ХУРАЛДААН ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ ХЭЛТЭС

*Та хуралдааны тэмдэглэлийн цахим хувьтай дараах
QR кодыг уншуулан танилцах боломжтой.*

НИЙГМИЙН БОДЛОГЫН БАЙНГЫН ХОРООНЫ ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛИЙН АГУУЛГА

2023 оны 6 дугаар сарын 27-ны өдөр, Мягмар гараг

Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга

1

Хуралдааны товч тэмдэглэл:

2 - 10

Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл:

11 - 73

-
1.	<i>Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2023.01.09-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, эцсийн хэлэлцүүлэг/</i>	14 - 29
2.	<i>Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2023.01.09-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, эцсийн хэлэлцүүлэг/</i>	29 - 33
3.	<i>Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2021.10.15-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, эцсийн хэлэлцүүлэг/</i>	33
4.	<i>Нийгмийн даатгалын сангаас олгох үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөрийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2021.10.15-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, эцсийн хэлэлцүүлэг/</i>	34
5.	<i>Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улсын тэтгэмжийн тухай хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төсөл болон Хөдөлмөрийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслүүд /Нийгмийн даатгалын ерөнхий хуулийн төсөлтэй холбогдуулан боловсруулсан, анхны хэлэлцүүлэг/</i>	35
6.	<i>Нийгмийн даатгалын болон Эрүүл мэндийн даатгалын Чингис хаан банкинд байршиж буй сангийн мөнгөн хөрөнгийг барагдуулах үйл ажиллагааны талаар болон Капитал банкны эрх хүлээн авагчийн мэдээлэл</i>	36
7.	<i>Нийгмийн даатгалын Үндэсний зөвлөлийн 2022 оны үйл ажиллагааны тайлан</i>	54 - 72
8.	<i>“Хянан шалгах түр хороо байгуулах тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төсөл</i>	72 - 73

ХУРАЛДААНЫ ТОВЧ ТЭМДЭГЛЭЛ

Хоёр.Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2023.01.09-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, эцсийн хэлэлцүүлэг/

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч бөгөөд Бодлого, төлөвлөлтийн газрын дарга А.Хишигбаяр, мөн яамны Нийгмийн даатгалын бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын дарга Б.Батжаргал, Нийгмийн даатгалын ерөнхий газрын даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Ц.Ганцэцэг, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Хууль, эрх зүйн хэлтсийн дарга Д.Ренчиндорж, мөн яамны Бодлого, төлөвлөлтийн газрын ахлах мэргэжилтэн Б.Гэрэлсайхан нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн газрын Зөвлөхүүдийн албаны зөвлөх Б.Баярмаа, М.Отгон, мөн газрын Байнгын хорооны асуудал хариуцсан хэлтсийн Нийгмийн бодлогын байнгын хороо хариуцсан ахлах зөвлөх Б.Цогзолбаяр, мөн газрын референт Г.Нямсүрэн нар байлцав.

Төслийг эцсийн хэлэлцүүлэгт бэлтгэсэн талаарх ажлын хэсгийн танилцуулгыг Байнгын хорооны дарга П.Анужин танилцуулав.

Танилцуулгатай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн С.Чинзориг, М.Оюунчимэг нар үг хэлэв.

Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийн эцсийн хэлэлцүүлгийг хийж дууслаа.

Байнгын хорооноос гарах танилцуулгыг Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Сандаг-Очир Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанд танилцуулахаар тогтов.

Уг асуудлыг 10 цаг 36 минутад хэлэлцэж дуусав.

ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Хоёр.Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2023.01.09-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, эцсийн хэлэлцүүлэг/

Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийн эцсийн хэлэлцүүлгийг хийе.

Эцсийн хэлэлцүүлэгтэй холбоотойгоор асуулт асуух гишүүд байна уу? Байхгүй байна.

Мөнхөөгийн Оюунчимэг гишүүн, Содномын Чинзориг гишүүн нар асуулт асууна.

Содномын Чинзориг гишүүн асуулт асууна.

С.Чинзориг: Би зүгээр үг хэлдэг юм уу.

С.Одонтуяа гишүүн яриад байх юм даа. Малчдын шимтгэлийг төр хариуцах юм байна. Болохгүй гээд л байх юм.

Нийт улсын хэмжээгээр байгаа ажиллагсдын чинь бараг л ч 20 хувь нь малчид эзэлж байгаа шүү дээ. 20 хувь нь. 200-аад мянган малчид байдаг.

Тэгээд малчдын нийгмийн хамгааллын асуудал маш их олон жил орхигдож явж ирсэн. Ер нь малчин хүний хөдөлмөр бас амаргүй хүнд хөдөлмөр, цаг наргүй хөдөлмөр. Байгалийнхан аясаар байдаг. Байгаль цаг агаар сайхан бол малчид сайхан байна л гэдэг. Цаг агаар хатуурвал малчид тэгээд л хавчигнаад л, үүрээ эвдүүлсэн шоргоолж шиг л дандаа отор нүүдэл гээд явдаг шүү дээ.

Ер нь нар салхинд хамгийн их гандаж элээгдэж явдаг хүмүүс бол малчид. Малчдын хөдөлмөр бол амаргүй хөдөлмөр.

Тэр утгаараа өмнөх 4 жилд Их Хурал малчдын хөдөлмөрөөс амаргүй, хүнд хөдөлмөр гээд малчдын тэтгэвэрт гарах насыг өөрчлөлт оруулж байсан, шимтгэлийг нь нөхөн төлүүлэх асуудлууд бас шийдэж л байсан.

Малчид тогтмол орлогогүйн улмаас гишүүд ээ, сар болгон нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нь төлж чадахгүй байгаа гэдэг ийм асуудал түгээмэл байгаа юм.

Нийт ажиллагсдын чинь 20 хувийг бүрдүүлж байгаа атлаа нийгмийн даатгалын төлөлт нь маш бага.

Одоо нийгмийн даатгалд сайн дураараа даатгуулаад шимтгэл төлж байгаа малчид нийт малчдын 20 хувь нь л байгаа шүү дээ.

Тэгээд энэ одоо ингээд удаан цаашаа үргэлжлэх юм бол малчдын нийгмийн хамгааллын асуудал дордоно. Нөгөө талдаа ажлын хэсэг ч яриад байна лээ.

Цаашдаа ингээд малчид нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлт нь муу байх юм бол 60 нас хүрэхээр бүгд улсын төсвөөс халамжийн тэтгэвэр авах ийм нөхцөл байдал руу л орно шүү дээ.

Тийм учраас малчдыг нийгмийн даатгалын төлөлтийг нь нэмэгдүүлэх, малчид нийгмийн даатгал, шимтгэл төлж сурах, хэвшүүлэх зайлшгүй шаардлагатай байгаа юм.

Тэгээд энэ утгаар нь Засгийн газраас малчдын шимтгэлийн 50 хувийг төр хариуцъя. Гэхдээ энэ чинь тодорхой хугацаанд 5 жилээр л төр хариуцаад тэгээд хэвшүүлэх л ийм асуудал шүү дээ.

Тийм учраас үүнийг нь дэмжих нь зүйтэй болов уу гэж би бодож байна. Гэхдээ яах вэ нэгэнт зарчмын зөрүүтэй санал гараагүй учраас энэ дахиж хөндөгдөхгүй ингээд батлагдаад явчих болов уу гэж бодож байгаа юм.

Тийм учраас малчдыг нийгмийн хамгааллыг дэмжиж, сайжруулж зайлшгүй шаардлагатай.

Нөгөө талаас ер нь малчид энэ хөдөөгийн амьдралтай холбоотой, мал аж ахуйн талаар төрөөс баримтлах бодлого,

малчдын хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудлыг ч гэсэн бас Их Хурал зориуд бодлого болгож яримаар байгаа юм.

Ялангуяа малчдын залуу халааг бэлтгэх асуудал өнөөдөр тулгамдсан асуудал мөн үү мөн. Хөдөө хамгийн залуу малчин хэдэн настай хүн байна вэ гэхээр ер нь 40-өөс доош насны залуу малчин гэж ер нь байхгүй. Дандаа 40-өөс дээш насны залуу малчин л байна гэж л одоо ярьж байгаа шүү дээ.

Тийм учраас энэ малчдын нийгмийн даатгал шимтгэлтэй холбоотой асуудлыг Үндсэн хууль зөрчлөө гэж асуудал үүсэхгүй болов уу гэж бодож байна.

Тийм учраас үүнийг дэмжээд явах нь зүйтэй гэж ийм бас тайлбар хэлж байгаа юм.

П.Анужин: Мөнхөөгийн Оюунчимэг гишүүн үг хэлнэ.

М.Оюунчимэг: С.Чинзориг гишүүн маань нэгдлийг барьж яриад байна л даа. Өвөрхангайн малчдад энэ чухал байх.

Гэхдээ малчдыг бид зөвхөн 50 хувийг нь та нар төлчихвөл би 50 хувийг тэтгэврийг чинь даагаад өгье гээд гэдэг дэмжлэг малчдыг дэмжих дэмжлэг биш ээ.

Бид малчдаа дэмжье гэвэл харин малынх нь бүх төрлийн үр шимийг үнэ цэнд хүргэх, мал аж ахуйгаа эрүүлжүүлэх, хөгжүүлэх, татварын бодлогоор дэмжих, залуу малчдыг хөхиүлэн дэмжих үүднээс хөдөө орон нутагт очвол тэд нарт орон сууц, байр сав одоо өөр бусад хөнгөлөлтүүдийг

эдлүүлэх, тэднийг бэлтгэх гээд маш олон боломж байгаа.

Бараа, бүтээгдэхүүнийг экспортод гаргах тэр нөхцөлийг нь бүрдүүлэх ч боломж байхад зөвхөн малчдын нийгмийн асуудлыг бид шийдэх ёстой гээд ингээд 50 хувийг нь төр дааж байна. Энэ 50 хувь чинь тэгээд зүгээр нэг сангаас гарч байгаа мөнгө биш шүү дээ. Татвар төлөгчдийн мөнгө байхгүй юу.

Миний, надаас, танаас, тэнд хувиараа хөдөлмөр эрхэлж байгаа хүмүүсээс, ногоочдоос, жолооч нараас, тэр хүйтэнд наранд салхинд явж байгаа тариаланчдаас хүртэл гарч байгаа мөнгө шүү дээ.

Тэгэхээр нэг нь нийгмийн асуудлыг шийдэхийн тулд нөгөөдүүлээс нь мөнгө аваад төлнө гэдэг бол өөрөө дэндүү шударга бус зүйл байхгүй юу. Энэ бол ялгаварлан гадуурхалт.

Бид нийгмийн даатгалын багц хуулийн ийм чухал хуулийг, ийм том хуулийг ганц ийм буруу жишиг тогтоогоод татан унагаах нь өөрөө маш буруу жишиг.

Малчид ч гэсэн үүнийг бас дургүйцэж байгаа байх гэж би бодож байгаа. Яагаад гэвэл манай малчид бас их тийм өөр хүмүүс шүү дээ.

Мянгат малчид гээд хамгийн идээ будаа, цагаа бүх юм нь бэлэн зэлэн. Бид тэрийг ямар ч татвар төлдөггүй. Бүх талаар дэмжиж байгаа. Сая бас Азийн хөгжлийн банкны шугамаар малчдын хашааг нь бүгдийг нь бариад өгье гээд л төсөл орж ирж байсан.

Туслах малчид өнөөдөр хэдэн хувь нь байна. Жинхэнэ мянгат малчин, ажил олгогч малчин хэдэн хувь нь байна гээд

аваад үзэхэд энэ зөрүү нь цөөхөн юм байна лээ шүү дээ.

Туслах малчид та 50 хувиа төлчих өө. Төр таны 50 хувийг төлье. Тэгээд та халамжийн тэтгэвэрт орохгүйгээр нөхцөл бүрдэнэ гэж хэлбэл түүн шиг худлаа юм үгүй юм байна лээ.

Туслах малчид 50 хувийг нь төр даая гэсэн ч төлөхгүй. Бид нөгөө малчдын нийгмийн асуудлыг шийдэх гээд бас нэг хууль гаргаад 2020, 2021 онд хэрэгжүүлсэн 34 мянга орчим малчин л хамрагдсан гэсэн.

Энэ хууль хэрэгжихгүй байгаа учраас одоо дахиад ийм заалт оруулж ирж байна шүү дээ.

Малчдаа дэмжих, мал аж ахуйгаа, хөдөө аж ахуйгаа дэмжих нь бидний чухал зорилго, Монгол төрийн хар хайрцгийн бодлого. Гэхдээ ингэж ялгаварлаж дэмжих нь өөрөө буруу юм.

Одоо ингээд бусад сайн дураараа татвар төлж байгаа хүмүүс, хөдөлмөр эрхэлж байгаа хүмүүс, зах дээр бизнес хийж байгаа хүмүүс, махны ченж нар, өрхийн үйлдвэрлэл хашаандаа эрхлээд бас л мэдээж өдөр шөнөгүй тэр хүмүүс ажиллаж байна. Баялаг бүтээж байна. Ажлын байрыг бий болгож байна.

Тэгээд яагаад ийм үед миний мөнгийг авч өөр хүмүүстээ төлөх гээд байгаа юм бэ? Надад тэгвэл ямар дэмжлэг байгаа юм бэ гээд бид нарт одоо энэ ногоочдын холбооноос, тариаланчдын холбооноос, сая С.Ганбаатар гишүүн маань үйлдвэрчний эвлэл гэж байна. Тэд нарыг дэмждэг холбоодоос хүртэл бичгүүд ирж эхэлж байна шүү дээ. Хууль маань гараагүй байгаа дээр.

Ингэж би болохгүй ээ гэж бодож байгаа. Түүнээс бид малчдаа бүх талаар дэмжих нь зүйн хэрэг. Дэмжиж ч ирсэн. Харин ингээд ирээдүйд халамжийн тэтгэвэр эд нарт авхуулахгүйн тулд өнөөдөр ийм юм хийж байгаа гээд бодит бус тооцоо, хийсвэр тоо гаргаж ирчхээд тэгээд ингээд нэг айлгах ч юм уу, эсвэл нэг малчдыг сугалж авчхаад ингээд явна гэдэг бол байж болохгүй.

Энэ чинь өөрөө юу гээч. 50 хувийг нь төрөөс даана гэдэг чинь ядуу, орлогогүй хүмүүсийг ингэх халамжийн бодлого явж байна.

Тэгтэл малчид маань ядуу байна, хэд нь ядуу байна, хэд нь орлогогүй байна. Тийм тооцоо судалгаа байна уу.

Ер нь тэгдэг шүү дээ. Энэ халамжийн тэтгэвэр гэдэг чинь орлогогүй, ядуу гээд статус нь өөр ийм үндэслэл дээр тулгуурлаж төрөөс энэ хүмүүсийн тодорхой хэмжээгээр нийгмийн одоо нөгөө социал демократ гэдэг шиг одоо бас нэлээд амаргүй байгаа нэг хэсгээ нийгэмд татаж явъя гэж.

Тийм үүднээс халамжийн тэтгэврийн тухай асуудал яригддаг шүү дээ. Халамж, тэтгэвэр хоёр чинь өөр зүйл.

Гэтэл малчид маань тийм байна уу. Ядуу гэдэг эгнээнд хэдэн хувь нь орж байгаа юм, орлогогүй гэдэгт хэдэн хувь нь орж байгаа юм. Ингээд тооцоод үзвэл.../минут дуусав/

П.Анужин: Мөнхөөгийн Оюунчимэг гишүүн санал хэллээ.

Гишүүд үг хэлж, саналаа хэллээ. Нийгмийн даатгалын тэтгэврийн хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн бусад хуулийн төслүүдийн эцсийн хэлэлцүүлгийг хийж дууслаа.

Эцсийн хэлэлцүүлгийг хийсэн
талаарх Байнгын хорооноос гарах
танилцуулгыг Улсын Их Хурлын

чуулганы нэгдсэн хуралдаанд илтгэх
гишүүнээр Улсын Их Хурлын гишүүн
Цэндийн Сандаг-Очирыг томилж байна.